

Üzeyir Hacıbəyli – 140

Üzeyir Hacıbəyli və Naxçıvan

Böyük bəstəkarı qədim diyarla sıx əlaqə bağlayırdı

Çoxşünlü yaradıcılığı, ictimai-mədəni və təşkilatçılıq fəaliyyəti ilə tarixə düşmüş Üzeyir Hacıbəyli Naxçıvan torpağı ilə də sıx bağlı olub. Muxtar respublika mətbuatının səhifələrində, elmi-mədəni araşdırmalarda bu barədə çoxsaylı mənbələr var.

Üzeyir Hacıbəylinin Naxçıvanla ilk tanışlığı bəstəkar qardaşı Zülfüqar Hacıbəylinin 1910-cu ildə Naxçıvan teatri ilə əlaqə yaratması ilə başlayıb. Zülfüqar bəy ilk dəfə o zaman Mirzəəğa Əliyev və digər sənətkarlarla birlikdə Naxçıvana gəlib. 1911-ci ildə isə Zülfüqar Hacıbəyli yerli aktyorların iştirakı ilə Üzeyir Hacıbəylinin “O olmasın, bu olsun”, “Ər və arvad” və özünün “Əlli yaşında cavan” əsərlərini tamaşaya hazırlayıb. Bəstəkar bu illərdə Naxçıvanda Şərq musiqisindən ibarət məclislər təşkil edib, dram dərnəyi üzvlərinin musiqi təliminə rəhbərlik edib. O vaxtdan başlayaraq Üzeyir bəyin də həyat və yaradıcılığı bəstəkar qardaşı ilə bərabər, Naxçıvandakı sənət dostları, yetirmələri, rəhbər şəxslərlə təşkilati əməkdaşlığı yaranıb.

Üzeyir Hacıbəylinin Naxçıvanla birbaşa əlaqəsi, ədəbi və musiqi mühitinin nümayəndələri ilə canlı görüşləri isə 1937-ci ildə muxtar diyara ilk gəlişi ilə başlayıb. Böyük bəstəkarın keçmiş SSRİ Ali Sovetinə deputatlığa namizədliyi məhz Naxçıvandan irəli sürülüb. İlk sovet parlamentində Naxçıvanın təmsilçisi olmaq bəstəkarın qədim diyarla əvvəllər də mövcud olan mədəni əlaqələrinə ciddi bir axar, ictimai-siyasi məzmun da gətirib. Naxçıvanın mədəni həyatının yüksəlişi daim Üzeyir Hacıbəylinin diqqət mərkəzində olub.

Dahi bəstəkarın Naxçıvanda ilk musiqi məktəbinin açılmasında da xidmətləri olub. Bu məktəbə Üzeyir Hacıbəyli notlar və piano hədiyyə etmişdir. Məmməd Məmmədov adına Naxçıvan şəhər 1 nömrəli Uşaq Musiqi Məktəbində Üzeyir bəyin hədiyyə etdiyi həmin piano indiyədək qorunub saxlanılır. Bu musiqi məktəbində Nəriman Məmmədov, Ramiz Mirişli, Yaşar Səfərov, Kamal Əhmədov, Nazim Kazimov, Adıgözlə Əliyev kimi musiqiçilər yetişib. Ümumiyyətlə, Üzeyir Hacıbəyli deputat olduğu illərdə Naxçıvanda musiqi məktəblərinin, kollektivlərinin təşkilində, milli musiqiçi kadrların hazırlanmasında əvəzolunmaz xidmətlər göstərmişdir.

O, mütəmadi olaraq Naxçıvana gələrək sakinlərlə görüşər, onların arzularının gerçəkləşməsinə təmin edərmiş. Naxçıvanlılardan bəstəkar Məmməd Məmmədovun, nəğməkar şair İslam Səfərlinin və başqalarının təhsil almasında böyük rolu olub.

Üzeyirbəyşünas Səadət Qarabağlı yazılarının birində dünyaşöhrətli bəstəkarın köməkçisi, professor Ramazan Xəlilovun xatirələrindən belə bir hissəni qeyd etmişdir: “1945-ci il idi. Üzeyir bəy Naxçıvana seçiciləri ilə görüşə getmişdi. Biz orada “Qonaq evi”ndə qalırdıq. Bir gün “Qonaq evi”nə əsgər paltarında cavan oğlan gəldi. Mühərribədən yenincə qayıtmış bu oğlan İslam Səfərli idi. O, Üzeyir bəylə görüşdükdən sonra yazdığı şeirləri göstərdi. Söz sənəti olan böyük sənətkar onları oxudu və bəyəndiyini söylədi. Gənc oğlana Bakıya getməyi tövsiyə etdi. Bildirdi ki, o, mütləq ali təhsil almalıdır. İslam utana-utana Bakıya getmək üçün maddi durumunun məhdud olduğunu dedi. Bu zaman Üzeyir bəy mənə işarə etdi ki, bu gəncə pul verim. Mən də zərflə 500 manat qoyub ona verdim. Üzeyir bəy onu Bakıda gözləyəcəyini söylədi”.

Çox keçmir ki, İslam Səfərli Bakıya birbaşa Üzeyir Hacıbəylinin yanına gədir. Görkəmli bəstəkar onu mehribanlıqla qarşılayır. Elə oradaca Azərbaycan Dövlət Universitetinin rektoru Abdulla Qarayevə zəng edir və istedadlı gəncin universitetə qəbul olunmasını xahiş edir. Qəbul imtahanlarının qurtardığına baxmayaraq, A.Qarayev Üzeyir bəyin sözünü yerə salmır. Beləliklə, İslam Səfərli Azərbaycan Dövlət Universitetinə imtahansız qəbul olunur, təqaüdü isə hər ay Üzeyir bəy özü verir. Görkəmli şairimiz bu yaxşılığı ömrünün sonuna kimi unutmamışdı...

Üzeyir bəyin tələbəsi, məşhur “Barı Naxçıvan” mahnısının müəllifi Məmməd Cavadov isə öz xatirələrində yazırdı: “1946-cı ildə Üzeyir Hacıbəyli seçicilərlə görüşmək üçün bir neçə günlüyə Naxçıvana gəlmişdi. Onun gəlişindən xəbər tutan kimi getdim

“Qonaq evi”nə. Üzeyir bəy və onunla gələn Ramazan Xəlilovla sevinclə görüşdüm. Üzeyir bəy gülürüzlə dedi: – Ay Məmməd, sən burada neyləyirsən? Dedim ki, 1943-cü il, fevralın 23-dən məni Mədəniyyət Nazirliyi Naxçıvana göndərmiş və elə o vaxtdan da burda işləyirəm. Soruşdu ki, burda nə iş görürsən? Dedim ki, Dram Teatrında dirijor və musiqi məktəbində nəzəriyyə fənni üzrə müəllim işləyirəm. Mənə müntəzəm qayğı göstərdi. Üzeyir Hacıbəylinin təşəbbüsü ilə Naxçıvanda Azərbaycan xalq çalğı alətləri orkestri təşkil olunanda onun tapşırığı ilə məni həmin orkestrə dirijor və bədii rəhbər təyin etdilər”.

Üzeyir Hacıbəylinin 1929-cu ildə yaradılan “Şəhur” xalq yallı ansamblının tanınmasında və repertuarının genişlənməsində də böyük xidmətləri olub. Onun xeyir-duası ilə ansambl 1938-ci ildə Moskvada keçirilən “Azərbaycan mədəniyyəti öngünüyü”ndə maraqlı proqramla çıxış edib. Sonra kollektiv dünyanın bir çox ölkəsində festivallarda iştirak edib, diplom və mükafatlara layiq görülmüş.

1972-ci ildə Almaniya Demokratik Respublikasında keçirilən beynəlxalq folklor festivalı ilə bağlı Xalq artisti Əminə Dilibəzi xatirələrində bildirir: “Moskvadan xəbər gəldi, bəs Berlində Ümumdünya folklor festivalı olacaq. Məni çağırıb dedilər ki, sən nə məsləhət görürsən? SSRİ-ni Almaniya-da kim təmsil edəcək, kimi aparaq? Qərara gəldik ki, Naxçıvan yallısını aparaq. Mən bildirdim ki, Şəhur torpağı yallının beşiyidir. Az olubmu bizim yallıları, rəqslərimizi öz adlarına çıxanlar? Ona görə də biz ora – Almaniya elə bir folklor nümunəsi aparmalıyıq ki, üstündə möhürü olsun. Bu, Şəhur yallısı idi.

Beləcə, yüksək səviyyədə hazırlaşan “Şəhur” xalq yallı ansamblı uğurlu çıxışı ilə festivalda 1-ci yeri tutdu, kollektivə Berlinin rəmzi sayılan balta hədiyyə edildi.

Ümumiyyətlə, dünyaşöhrətli bəstəkar həm deputat, həm də qayğıkeş insan və əsl vətəndaş kimi naxçıvanlıların qəlbində böyük yer tutmuşdur. Bəstəkarın anadan olmasının 60, musiqi fəaliyyətinin isə 40 illiyi ilə bağlı Naxçıvan ziyahlarının “Şərq qapısı” qəzetinin 1945-ci il 21 sentyabr nömrəsində ona ünvanladığı təbrik məktubunda bu fikirlər qeyd olunur: “Sizin şəxsinizdə bizim musiqimiz bütün sovet xalqları içərisində səslənməkdədir. Bunun əsl səbəbi ondan ibarətdir ki, siz yaradıcılığınız boyu xalqdan ayrılmamısınız. Siz xalqın arzu və istəklərini, onun şadlığını və qəlb acılarını incə və zəngin musiqinizdə əks etdirmisiniz”.

Fərəhlidir ki, dahi bəstəkarın irsi bu gün də ən yüksək səviyyədə qorunur, milli musiqimiz lazımı şəkildə təbliğ olunur. Azərbaycan Prezidentinin “Üzeyir Hacıbəylinin 140 illiyinin qeyd edilməsi haqqında” 3 fevral 2025-ci il tarixli Sərəncamı da Üzeyir bəy şəxsiyyətinə və yaradıcılığına yüksək münasibətin göstəricisidir.

Dahi bəstəkarın xatirəsi ölkəmizin hər yerində olduğu kimi, Naxçıvanda da daim əziz tutulur.

**Səbuhi HƏSƏNOV,
XQ-nin bölgə müxbiri**